

Rudolf Steiner jako ten, kdo přináší poznání

Bernard C. J. Lievegoed

Naším úkolem je teď společně prozkoumat tajemství inkarnací tří velkých vůdců lidstva: Rudolfa Steinera, Christiana Rosenkreutze a Manua. Začneme Rudolfem Steinerem. Na Vánočním sjezdu v roce 1923, který byl pro vývoj anthroposofie velmi důležitý, měl Rudolf Steiner po večerech sérii přednášek pod titulem *Dějiny světa ve světle anthroposofie (Die Weltgeschichte in anthroposophischer Beleuchtung)*. Přítomní členové se domnívali, že Rudolf Steiner bude mluvit o dějinách v běžném smyslu slova. To on však neudělal. Místo toho se věnoval inkarnační řadě dvou individualit, které se vtělovaly vždy společně a které můžeme nazvat „sesterskými dušemi“. Někteří členové brzy poznali, že Rudolf Steiner mluví o své vlastní minulosti, i když on sám to během těchto přednášek výslovně neřekl. Právě naopak, jeho jméno se v těchto přednáškách vůbec neobjevuje. V pozůstalosti Ity Wegmanové se však mnohem později našly texty napsané Rudolfem Steinerem, z nichž jasně vyplývá, že domněnka těchto členů byla tenkrát správná. Tyto texty byly publikovány v knize Margarety a Ericha Kirchner-Bockholtových, o které jsem se již zmínil.

Ještě než budu mluvit o jednotlivých inkarnacích, rád bych se poněkud dotkl problematiky, která se ve všech těchto inkarnacích objevuje a která se jako červená nit vine osudem Rudolfa Steinera. Především je tu určité napětí, pramenící z polarity mezi těmito dvěma „sesterskými dušemi“. Jde o dvě individuality se zcela rozdílným duchovním pozadím a povahou. Tady jsme konfrontováni s prvním tajemstvím: Proč se tyto dvě osobnosti vždycky inkarnují spolu? Vždy nová snaha o plodnou spolupráci je důležitým rysem, který se v tomto inkarnačním sledu znovu a znovu objevuje.

Druhý aspekt je spojen se skutečností, že se tyto životy až na jednu výjimku odehrávají naprosto veřejně. Obě individuality opakovaně otiskovaly svá velká jména do světových dějin. Třetí aspekt se dotýká jedné intimnější oblasti: Každé z těchto vtělení je obestřeno určitým závojem smutku - všechny jejich inkarnace mají tragický nádech. Proč to tak je? To je nezodpovězená otázka.

Kdo si to nyní přečetl a chtěl by se tématem podrobněji zabývat, ten by si měl především přečíst zmíněné přednášky Rudolfa Steinera, proslovené na Vánočním sjezdu v roce 1923. To mě zbavuje povinnosti kompletně reprodukovat obsah těchto přednášek. Vzhledem ke svému momentálnímu stavu se musím omezit na hlavní rysy. Budu tedy předpokládat, že skutečnosti a hlediska, která zde Rudolf Steiner nadnesl, jsou známá, a dovolím si přistupovat k nim volněji.

První inkarnace Rudolfa Steinera se v dějinách lidstva odehrává poměrně pozdě, okolo roku 3000 před Kristem, v tehdejší Babylónii. Tato inkarnace zapůsobila v dějinách jako exploze bomby, která dala vzniknout prvnímu hrdinskému eposu lidstva, eposu o Gilgamešovi.

Epos o Gilgamešovi začíná popisem hlavního hrdiny Gilgameše. Jak jsem již řekl včera, ukazuje se jako „stará duše“, která už má za sebou mnoho inkarnací. To se projevuje šíří jeho životních zkušeností a silně vyvinutou vůlí. Gilgameš je mocným vládcem Uruku, městského státu v Mezopotámii. V této funkci se dostane do konfliktu s velebnou bohyní Ištar, již je v Uruku zasvěceno jedno mysterijní centrum. Potom následuje vylíčení toho, jak lovci objeví v divočině lidskou bytost, která žije mezi zvířaty a která je, podobně jako Gilgameš, velmi silná, nedoznala však žádného kulturního vývoje. Tohoto přírodního člověka odvedou lovci do Uruku v naději, že dokáže zkrotit Gilgamešovu moc.

Tento Enkidu, „mladá duše“ bez jakékoli zkušenosti z pozemského života a stále ještě plně žijící zákony kosmu, je tedy první inkarnací Rudolfa Steinera. V první etapě svého života žije Enkidu dosud zcela v éterném světě. Je ještě naprosto spojen s životními silami přírody a není si zatím vědom sám sebe. Druhá etapa jeho života začíná, když ho svede tanečnice ze svatyně bohyně Ištar a probudí tím jeho astrální tělo. Enkidu poznává astrální svět a ztrácí tím spojení s přírodními silami. Vtom potkává Gilgameše. Je to první setkání těchto dvou „sesterských duší“ na Zemi. V již zmíněné knize Margarety a Ericha Kirchner-Bockholtových nacházíme náznak, kdo Gilgameš doopravdy je: je to individualita, kterou známe jako Itu Wegmanovou.

Enkiduovo setkání s Gilgamešem má povahu měření sil, zkoušky moci. Boj končí nerozhodně a mezi Enkiduem a Gilgamešem vzniká hluboké přátelství.

Společně pak bojují proti nebeskému býku a Chumbabovi, černomagickému démonovi, který se potlouká se svým kyjem a zanechává za sebou zkázu. Tento démon, který se zdá být neporazitelný, je oběma přáteli poražen.

Zde se již objevují dva důležité motivy v osudu Rudolfa Steinera. Na jedné straně konfrontace se zlem, boj se silami temnoty. Na druhé straně se tato individualita dostává do kontaktu s aktuální situací v mystériích; v tomto případě jsou to mystéria bohyně lásky Ištar. V době Gilgameše a Enkidua začínají tato mystéria upadat do dekadence. Na obě strany, na stranu zla i na stranu mystérií, působí Enkiduova-Steinerova individualita očistným způsobem. *Očišťování* je klíčové slovo k porozumění osudu Rudolfa Steinera.

Dramatickým momentem v životě obou přátel je Enkiduova smrt. Když Enkidu zemře, vydává se zoufalý Gilgameš hledat odpověď na otázku, co je to smrt. Podniká dlouhou cestu, aby našel věčný život. Nakonec přichází k Utnapištimovi, který je inkarnací Manua. Ten ho podrobuje množství zasvěcovacích zkoušek. Jak v tomto eposu, tak v příslušné přednášce Rudolfa Steinera se popisuje, jak se tyto zkoušky zčásti nezdaří. I zde tedy máme tragický konec. Další inkarnace Rudolfa Steinera se odehrává v úplně jiné kultuře, v řecké, v bezprostřední blízkosti efeských mystérií. Jde o úplně jinou dobu a úplně jiná mystéria.

Rudolf Steiner ve svém posledním velkém cyklu přednášek pro členy Anthroposofické společnosti, který měl v roce 1924 v Anglii a který byl publikován pod titulem *Vědomí zasvěcence**, vypráví, co se v tomto mysterijním centru událo. Popisuje tu učitele, který se svým žákem (často ženského pohlaví) chodí přírodou. Zkoumají určité rostliny, přičemž se jeden zaměřuje na jejich podobu a druhý na procesy spojené se šťávami. Potom jdou spát a druhého dne si

sdělují svoje noční prožitky. Takto postupně získávají celkový obraz rostliny. Různá pozorování jejich tvarů a proudů šťáv se v zážitcích noci slévají a utvářejí celkový obraz. Na základě tohoto společně vytvářeného obrazu je pak možné určit léčivé účinky rostliny.

Popis spolupůsobení těchto dvou osob působí velmi důvěrným dojmem. Takovým učitelem, jakého zde Rudolf Steiner líčí, byl *Kratylos*. Historicky se o něm mnoho neví. Aristotelés říká, že byl žákem Hérakleitovým. Známy je zvláště z obsáhlého Platónova pojednání s názvem *Kratylos*. Tento *Kratylos* byl inkarnací Rudolfa Steinera a jedna z jeho žákyň - Rudolf Steiner jí říká „Mysa“ - byla inkarnací Ity Wegmanové. Ve svých přednáškách to Rudolf Steiner výslovně neříká, v osobních dopisech se k tomu však vyjádřil zcela jednoznačně.

Osud tomu chce, že starý *Kratylos* z Efesu se stane učitelem tehdy velmi mladého Platóna. Po svých učňovských letech strávených v Efesu se Platón vrací do Athén, kde zakládá svou slavnou akademii. Rozvíjí zde svou platónskou filosofii, která se vyznačuje orientací na svět idejí, tedy duchovní svět. Platónova filosofie nemíří na konkrétní pozemské jevy jako filosofie Aristotelova.

Kratylos tedy hraje důležitou roli ve vývoji filosofie. Proč musela tato filosofie vzniknout? V poslední kapitole této knihy se budeme podrobně věnovat strategii odpůrcích sil. Nyní je důležité vědět, že jedna z těchto odpůrcích sil (esoterní literatura ji označuje jménem Lucifer) ovládla řeckou kulturu. Lucifer chtěl, aby se řecká kultura jaksi rozplynula do světa krásného zdání, estetické iluze. Lucifer se vždy snaží dosáhnout toho, aby lidská duše ztratila kontakt se Zemí. Chce, aby unikla do krásné snové skutečnosti. Tak tomu je i dnes.

Aby vytvořily k této luciferské tendenci zdravou protiváhu, uvedly dobré vesmírné mocnosti do řecké epochy filosofii. Řada individualit se tedy rozhoduje přinést lidstvu filosofii, aby tím lidské vědomí natolik zesílilo, že bude schopné odolat Luciferovým svodům.

Brzy po své smrti se *Kratylos* rozhodne inkarnovat se znovu, a sice jako Aristotelés. Osmnáct let je Aristotelés žákem Platónovým, který je v té době již velmi starý. Osud přivede Aristotela k mladému a nezkrotnému Alexandrovi, makedonskému dědičnému princovi, který je opětovným vtělením duše, již jsme v Efesu poznali jako „Mysu“. I zde vidíme, že jsou si tyto dvě „sesterské duše“ znovu velmi blízko. Aristotelés má Alexandra vyučovat a zároveň ho při tom poněkud držet na uzdě. Sedm let je učitelem Alexandra a několika jeho přátel. Společně cestují k mysterijnímu centru blízko Samothráky, kde jsou zasvěceni do takzvaných velkých mystérií. Tato mystéria poskytují celkový pohled na vývoj Země a lidstva od dob starého Saturnu až po budoucí vulkanickou inkarnaci Země.

Potom přichází chvíle, kdy se osmnáctiletý Alexandr stává králem. Aristotelés se stáhne z veřejného života a stane se královým rádčím. Radí mu také, aby upustil od záměru podniknout velké tažení proti Peršanům. Alexandr však prosazuje své plány, což vede k prvnímu odcizení těchto dvou „sesterských duší“. Alexandr se ale snaží svazek mezi nimi udržet a posílá Aristotelovi různé předměty, na které naráží při svém tažení: rostliny, kostry zvířat, kameny atd. Přesto mezi nimi zůstává něco nevyjasněného.

Aristotelův osud je tragický. Odchází do Athén, kde zakládá své lyceum, v němž vzdělává mládež ve filosofii, avšak způsobem úplně jiným než Platón. Věnuje se zde poznání přírody a lidské bytosti - vnímání ducha v hmotě. Tam, kde Platón vždy hledal ducha za hmotou, hledá Aristotelés ducha ve hmotě. V důsledku Platónova přístupu vyvstává ve středověku neblahá polarita mezi duchem a tělem.

Aristotelés nebyl Athéňan. Narodil se v diaspoře. Už tenkrát, stejně jako dnes, existovala nenávisť k cizincům. Obyvatelstvo bylo popouzeno proti cizákovi, který učil mládež

takové divné věci. Jednou v noci, poté co ho varovali přátelé, svolá všechny své žáky a dá jim každému tolik knih z knihovny v lyceu, kolik jich může pobrat. Žáci se rozhodnou, že uprchnou do všech světových stran, aby zachránili poklady Aristotelova filosofického odkazu. Rozejdou se uprostřed noci, v naději, že se někdy v budoucnu zase sejdou. Aristotelovo životní dílo je tak rozptýleno po světě. Jeho filosofické spisy, jeho přírodovědné spisy atd. se šíří velmi rozdílnými cestami.

Po mnoho staletí jako by Aristotelovy přírodovědné spisy neexistovaly. Jako by se propadly do země, až se jednoho dne znovu objeví ve sklepení jednoho kláštera v Sýrii a jsou přeloženy do syrštiny. V arabské kulturní oblasti mají pak tyto spisy velký vliv.

Alexandr zemřel náhle v roce 323 před Kristem. Aristotelés nežil o mnoho déle. Odešel do ústraní, do svého venkovského domu na ostrově, kde v osamění v září následujícího roku zemřel. I tady vidíme onu tragiku. Ale také vidíme obrovský význam Aristotelova díla: mnoho a mnoho století, a až do dnešních dnů, ovlivňuje jeho filosofie myšlení západního světa.

Po smrti procházejí Alexandr a Aristotelés duchovním světem společně. Jsou ve sluneční sféře, když Kristus tuto sféru opouští, aby se inkarnoval na Zemi. Z kosmu prožívají tento děj jako odchod. Potom následuje rozhodnutí k novému vtělení. Aristoteles ví, že se v budoucnu, v době, které se později začalo říkat středověk, bude muset inkarnovat znovu, aby celou stavbu aristotelovské filosofie pokřesťan- štíl. Aby však mohl uskutečnit tento úkol, musí se nejprve obeznámit s intimitou Kristova působení v lidské duši. Musí nejprve poznat, co znamená prožít Krista na Zemi.

K tomu se, aby se připravil, musí nejprve inkarnovat v proudu, který mu byl do té doby cizí. A tím je proud Grálu. Aristotelés se inkarnuje jako *Schionatulander* a Alexandr jako *Sigune*. Obě osobnosti se objevují v knize Wolframa z Eschenbachu *Parzival*.

Schionatulander vyrůstá na dvoře královny. Když se tato královna zamiluje do Gahmureta, *Parzivalova* otce, a požádá ho, aby šiji vzal, pošle mu svoje páže *Schionatulandera* jako dar. Tím se *Schionatulander* dostává na dvůr *Parzivalovy* matky *Herzeloydy*, kde potkává její neteř *Sigunu*, která je zhruba stejně stará jako on. Jsou společně vychováváni a v knize, o které se hned zmíním, se vypráví, jak mezi nimi vzkvetla krásná a nevinná dětská láska. Slíbí si: Až budeme velcí, vezmeme se! Jak už to mezi dětmi chodívá.

Ale opět přichází tragédie. Ve Wolframově *Parzivalovi* se z toho vypráví jen malá část. Ve chvíli, kdy *Sigune* a *Schionatulander* cestují ke králi *Artušovi*, aby ho požádali o svolení ke sňatku, se totiž objeví pes, který za sebou táhne dlouhou stuhu. Na ní jsou vyšity různé průpovědi. *Siguně* je psa líto a začne si číst, co je na stuze napsáno. Vidí, že je zde zmiňováno „dvanáct ctností“. Pes se však najednou vytrhne a běží pryč. *Sigune* požádá *Schionatulandera*, aby psa chytil a přivedl zpátky. Když se *Schionatulander* vydá na cestu, aby psa našel, potká *Orila* z *Lalanderu*, který ho pokládá za svého nepřítele. Nic netušícího *Schionatulandera* zabije.

Nemohu vyprávět všechny detaily tohoto příběhu. Doporučuji každému, aby si někdy sám přečetl legendu o *Parzivalovi* a *Grálu*; porozumí tak kontextu, do něhož je příběh zasazen.

Potom vidíme *Sigunu*, jak sedí u cesty se svým milovaným mrtvým na klíně. Kolem jede *Parzival*, který právě opustil hrad *Grálu*. Ve Wolframově *Parzivalovi* se o *Siguně* a *Schio- natulanderovi* dále již moc nemluví. Wolfram začal později psát nový epos, nazvaný *Titirel*, kde chtěl vyprávět celý příběh *Siguny* a *Schio- natulandera*, avšak dílo nedokončil. Padesát let poté, co Wolfram napsal tento fragment, se však látky ujímá *Albrecht* z *Scharfenberka* a píše knihu, která od začátku do konce pojednává o *Siguně* a *Schionatulanderovi*. Tato kniha je stejně obsáhlá jako Wolframův *Parzival* a líčí *Schionatulanderovu* cestu životem. Vypráví se tam, jak *Schionatulander* jako panoš *Gahmureta* z *Anschouwe* bojuje na východě a jak nakonec musí *Herzeloydě* přinést zprávu o *Gahmuretově* smrti.

Schionatulander poté převezme Gahmuretův úkol a znovu se vydává do arabských zemí, kde dobývá velkou část Alžírsko a Maroka. Nakonec se stane majitelem „zlata saelde“, tedy blaženosti. Rozhodne se vrátit k Siguně. Zlato je převáženo na jedné z lodí jeho flotily. Loď však v bouři ztroskotá a zlato je ztraceno. Jediné, co se zachová, je prsten a spona, které si Schionatulander vzal ze zlatého pokladu, protože mu připadaly nesmírně krásné.

Tento prsten a spona se stanou majetkem vévody Orila z Lalanderu, který dobyl zemi Anschouwe, zatímco byl Gahmuret na východě. Později daruje Orilus tyto šperky své ženě Jeschutě. Jsou to tento prsten a tato spona, které, jak popisuje Wolfram, Parzival Jeschutě vezme! Tak se historie znovu a znovu uzavírá. - Schionatulander přichází tu a tam ke dvoru krále Artuše, kde na něj Sigune čeká. Pokaždé ho prosí, aby už do boje nechodil, ale on cítí vnitřní závazek, aby tak činil.

Tady opět můžeme vidět jeden z motivů působících mezi těmito „sesterskými dušemi“. Holandský obchodní duch pro to vynašel pěkné úsloví: nejdřív obchod, potom holky. Z duchovního hlediska to znamená: duchovní pověření je důležitější než lidské svazky. To je motiv, který mezi těmito dvěma dušemi přichází pokaždé znovu ke slovu. Pro ženskou duši je nesmírně těžké toto unést. Člověk na to musí mít skutečně velkou vnitřní sílu!

Tyto dvě duše tedy hledaly a našly grálský proud. Vyrůstaly v tomto proudu, kde se mohly naučit niterné vroucnosti křesťanství. A tuto zkušenost individualita Rudolfa Steinera potřebovala, aby ve své další inkarnaci *Tomáše Akvinského* splnila svou misi: pokřesťanštění Aristotelovy filosofie. A to také Tomáš Akvinský v Paříži dělá: přináší scholastiku. Překládá Aristotelova díla z latiny, aby se jeho spisy staly veřejně dostupnými v Evropě. Do té doby bylo dostupné jenom dílo Platónovo. Tím Tomáš Akvinský proměňuje předkřesťanský aristotelismus v křesťanský. Opravdový průlom do duchovna však zatím ještě možný není. Neboť i jako Tomáš Akvinský musí tato individualita respektovat omezení kulturní epochy, ve které žije. Jako Tomáš Akvinský musí rozvinout duši rozumovou až na nejvyšší mez toho, co spočívá v jejích možnostech. V oblasti rozvoje lidského intelektu není možné jít dále, než kam došel Tomáš Akvinský.

Tomáš Akvinský byl vždycky doprovázen mladším mnichem *Reginaldem von Piperno*. Překvapujícím na tomto vztahu bylo to, že Reginald, jeho „sesterská duše“, nebyl jenom jeho žákem, ale také jeho zpovědníkem.

Pak přichází v Tomášově životě chvíle, kdy se mu dostane vnitřního zjevení. Vidí při něm, jak se jeho skutečná duchovní bytost může zjevit ve střeše světla ve slunečním světě. Po tomto zážitku odchází z veřejného života a nepromluví již ani slovo. Zůstane mlčenlivý. Jediný Reginald von Piperno je teď s ním a stará se o něho, dokud nezemře. Teprve v inkarnaci Rudolfa Steinera může bez zábran popsat slovy své poznatky duchovního světa, protože kalijuga skončila a nové zjevení se stává možným. Vystupuje teď jako velký učitel, který vytváří mohutný obraz světa, anthroposofii.

Život *Rudolfa Steinera* zde nemůžu a ani nemusím podrobně vyprávět. Mnozí autoři už tento život popsali, a to i v jeho tragických aspektech. V jeho autobiografii *Má cesta životem* najdeme to, co Rudolf Steiner sám považoval za vhodné sdělit. Kniha ovšem zůstala fragmentem, končí zhruba v roce 1907. Psal ji poté, co ulehl nemocen, kvůli brzké smrti v březnu 1925 ji však nedokončil.

Omezím se tedy jen některé hlavní rysy tohoto života. Důležitým znakem Steinerovy biografie a životního díla je motiv *zdržení*. V jistém ohledu bychom dokonce mohli říci, že se Rudolf Steiner mohl teprve v posledním období svého života opravdu plně věnovat svému skutečnému duchovnímu úkolu, kterým bylo

přetavení kosmické, michaelské inteligence v inteligenci lidskou. Neboť to je to, co slovo „anthroposofie“ skutečně znamená: *anthrópos* znamená člověk a *sophiá* moudrost. Nedávno se mě někdo ptal, proč Rudolf Steiner začal o Michaelovi mluvit tak pozdě. Tato otázka je zcela oprávněná a pochopitelná. Vždyť Steiner sám říká, že působení archanděla Michaela jako ducha času začalo v roce 1879, přitom o Michaelově významu mluví ve větší míře až ke konci svého života, zhruba od roku 1918. Kulminací je rok 1923, když Rudolf Steiner na Vánočním sjezdu nejenom že od základu reformuje dosavadní Anthroposofickou společnost, ale zároveň zahajuje činnost eso-terní michaelské školy, o které jsem hovořil v minulé kapitole.

Proč tedy Rudolf Steiner mluvil o Michaelovi tak pozdě a proč tak pozdě založil michaelskou školu? Protože na své cestě životem musel stále dělat věci, které ostatní lidé nedotáhli do konce. Musel například obětovat mnoho let vývoji goetheanismu. Musel vytvořit jazyk, kterým by mohla být anthroposofie vyjadřována. Musel své spolupracovníky naučit, jak spíše spolupracovat, než se stále jen hádat.

Důležitou etapou, která oddálila jeho úkol, byl samozřejmě střet s Theosofickou společností, která byla velmi silně orientována na starou esoterní moudrost Orientu. Toto hnutí se stavělo naprosto nepřátelsky vůči tomu, co přinášela anthroposofie, vůči křesťanské esoterice. Není třeba, abych to dále rozváděl. Krátce po střetu s theosofy vypukla první světová válka, která také všechno značně pozdržela.

Ihned po skončení války má Rudolf Steiner co do činění s úplně novou generací. Charakterizuje ji jako mládež, která se narodila po konci kalijugy, tedy okolo přelomu století. K této generaci patřím i já - narodil jsem se v roce 1905 - a jsem jedním z posledních, kdo k ní patří.

Do doby po první světové válce spadá také vnitřní setkání Rudolfa Steinera s Itou Wegmanovou, jeho „sesterskou duší“, která se již delší dobu nacházela v jeho blízkosti, v podstatě již od roku 1904. Ke skutečnému vnitřnímu setkání však dochází mnohem později. Proč až tak pozdě? Ita Wegmanová jednou řekla, že napětí mezi Aristotelem a Alexandrem Velikým mezi nimi stále ještě působilo.

Muselo nejprve zmizet, než mohlo dojít k jejich vnitřnímu shledání. Proto bylo podle Ity Wegmanové nutné, aby dlouho šla svou vlastní osamělou cestou, aby pak byla jako zralá duše a v plném vědomí schopna poznat Rudolfa Steinera.

To se stalo okolo roku 1921, když se Ita Wegmanová rozhodla otevřít kliniku v Arlesheimu. Měla kliniku v Curychu, kterou zavřela, aby znovu začala v blízkosti Dornachu. Novou kliniku vybavila, šla za Rudolfem Steinerem a řekla: Tato klinika je vám zcela k dispozici, řekněte prosím, co je třeba udělat.

Musím odolat pokušení mluvit o všem, co se v těch letech v klinice v Arlesheimu událo. Každý den, pokud to jen trochu bylo možné, docházel Rudolf Steiner na kliniku, pracoval s lékaři, účastnil se rozhovorů o pacientech, dával instrukce atd. Sám ale nikdy pacienty neléčil. Vždycky říkal: To musí dělat skutečný lékař, to mohu přenechat Itě Wegmanové.